dr Anna Opar
Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku
ORCID: 0000-0001-9781-178X
https://doi.org/10.29316/9788368103199_2

WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA. TERRORYZM

CONTEMPORARY SECURITY THREATS. TERRORISM

Streszczenie

Według definicji zaproponowanej przez Komisję Europejską terroryzm to „wszelkie celowe akty popełnione przez pojedyncze osoby lub organizacje przeciw jednemu, lub kilku państwom, ich instytucjom lub ludności, w celu zastraszania oraz poważnego osłabienia lub zniszczenia struktury politycznej, gospodarczej i społecznej kraju". W przeszłości zjawisko to miało najczęściej zasięg lokalny bądź regionalny, współcześnie urosło do globalnego problemu. Terroryzm jest jednym z największych zagrożeń współczesnego świata, a poziom zagrożenia terroryzmem może wzrastać. Postęp technologiczny wykorzystywany jako narzędzie, nowe metody i formy działań oraz stosowane środki powodują, że terroryzm staje się zagrożeniem o charakterze ogólnoświatowym. Podmioty odpowiadające za bezpieczeństwo muszą być przygotowane na te zmiany, rozwijać możliwości w zakresie zdobywania informacji, doskonalić procedury reagowania kryzysowego na wypadek ataku terrorystycznego.

Summary

According to the definition proposed by the European Commission, terrorism is "any deliberate act committed by individuals or organizations against one or more States, their institutions or populations, in order to intimidate, seriously weaken or destroy the political, economic and social structure of the country". In the past, this phenomenon was most often local or regional, but today it has grown into a global problem. Terrorism is one of the greatest threats to the modern world, and the level of the threat of terrorism may increase. Technological progress used as a tool, new methods and forms of action and the means used mean that terrorism is becoming a global threat. Entities responsible for security must be prepared for these changes, develop capabilities in the area of obtaining information, and improve crisis response procedures in the event of a terrorist attack. In Poland, according to experts, the level of

W Polsce, zdaniem ekspertów, poziom zagrożenia atakami terrorystycznymi nie jest wysoki, jednak nie można go bagatelizować.

Słowa kluczowe: terroryzm, zagrożenie, bezpieczeństwo

threat from terrorist attacks is not high, but it cannot be underestimated.

Keywords: terrorism, threat, security

Wstęp

Terroryzm jest zjawiskiem złożonym i różnorodnie definiowanym. Cechą specyficzną terroryzmu jest to, że stosowane metody działania są czynami bezprawnymi np. użycie przemocy, branie zakładników czy zamachy bombowe. Przyczyną terroryzmu są kwestie polityczne, ideologiczne, narodowościowe, religijne, społeczne. Na bazie tych czynników powstają ruchy radykalne, nacjonalistyczne czy fundamentalistyczne, które stają się podstawą rozwoju terroryzmu. Dyrektywa unijna w sprawie zwalczanie terroryzmu definiuje terroryzm jako czyny popełnione w celu poważnego zastraszenia ludności, bezprawnego zmuszenia rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania jakiegoś działania, poważnej destabilizacji lub zniszczenia podstawowych struktur politycznych, konstytucyjnych, gospodarczych lub społecznych danego państwa lub danej organizacji międzynarodowej[1]. W dobie coraz szybszego rozwoju technologii i postępującej globalizacji, terroryzm zaliczany jest do grupy największych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

Terroryzm, akt terrorystyczny – terminologia

Słownik Języka Polskiego definiuje terror jako „stosowanie przemocy, gwałtu, okrucieństwa w celu zastraszenie, zniszczenia przeciwnika", natomiast terroryzm to „stosowanie terroru dla celów politycznych, zwłaszcza zorganizowana działalność ugrupowań ekstremistycznych (uprowadzenia samolotów, mordowanie polityków, zamachy bombowe itp.), prowadzona dla wywarcia presji na społeczeństwo i władze, wymuszenia ustępstw, korzystnych dla siebie decyzji politycznych"[2]. Znaczenie terminów terror i terroryzm różnią się

[1] *Jak zatrzymać terroryzm: przegląd działań Unii Europejskiej*, https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20180316STO99922/jak-zatrzymac-terroryzm-przeglad-dzialan-unii-europejskiej, [dostęp: 02.04.2025].

[2] B. Dunaj (red. nauk.), *Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2005, s. 710-711.

od siebie w polskiej literaturze przedmiotu. Terror to stosowanie przemocy silniejszych wobec słabszych, natomiast terroryzm rozumiany jest jako przemoc słabszych wobec silniejszych[3].

Alex P. Schmidt, dokonując analizy porównawczej istniejących definicji terroryzmu, stwierdził, że „niemożliwe jest zbudowanie uniwersalnej definicji terroryzmu. Jest to bowiem problem definiowany przede wszystkim w drodze praktyki instytucji międzynarodowych lub organów poszczególnych państw odpowiadających za jego zwalczanie według kryteriów zmiennych w zależności od czasu i zakresu własnej odpowiedzialności. […] można jedynie wyodrębniać wspólne różnym definicjom elementy, pozwalające uchwycić bieżącą istotę nieustannie zmieniającego się zjawiska”[4]. Natomiast samo zjawisko terroryzmu definiuje jako „metodę działania polegającą na stosowaniu wywołujących lęk powtarzalnych aktów przemocy, stosowaną przez utajnione jednostki, grupy lub aktorów państwowych w celach politycznych, gdzie w odróżnieniu od innych form przemocy politycznej, bezpośrednie cele ataków nie są celami głównymi”[5]. Komisja Europejska definiuje terroryzm jako „wszelkie celowe akty popełnione przez pojedyncze osoby lub organizacje przeciw jednemu lub kilku państwom, ich instytucjom lub ludności, w celu zastraszania oraz poważnego osłabienie lub zniszczenia struktury politycznej, gospodarczej lub społecznej kraju”[6].

Wśród polskich badaczy zjawiska funkcjonuje wiele definicji terroryzmu. Według Bartosza Bolechowa: „Terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw lub zniszczenia (albo zagrożeniem stosowania takich środków) w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, czego efektem mają być wymuszenia pożądanych ustępstw politycznych, sprowokowanie nieprzemyślanych działań i/lub zademonstrowanie/nagłośnienie politycznych przekonań”[7]. Marek Madej definiuje terroryzm jako „służąca realizacji określonego

[3] T. Wałek, *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, Securitologia 2018, nr 2, s. 112.

[4] K. Kozłowski, *Terroryzm jako zagrożenie państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. nauk. B. Sulowski, M. Brzeziński, Dom Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2009, s. 300.

[5] R. Cegiełka, *Zagrożenie terroryzmem. Poczucie bezpieczeństwa na początku XXI wieku oraz wpływy terroryzmu na procesy gospodarcze w wymiarach mikro i makro*, Agencja Wydawnicza Synergy Elżbieta Meissner, Warszawa 2015, s. 39

[6] T. Wałek, *Pojęcie, geneza…*, op. cit., s. 115.

[7] B. Bolechów, *Terroryzm w świecie poduwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 25.

programu politycznego przemoc lub groźba jej użycia ze strony podmiotów niepaństwowych (sub-transnarodowych), która ma wzbudzić strach w grupie szerszej niż bezpośrednio zaatakowani i w ten sposób nakłonić rządy państw do ustępstwa lub doprowadzić do zniszczenia dotychczasowego porządku publicznego”[8]. Według Jerzego Szafrańskiego „terroryzm jest szczegółowym rodzajem działalności destrukcyjnej, skierowanej zarówno przeciwko pojedynczym osobom aparatu władzy (terroryzm indywidualny), również przeciwko przypadkowym członkom społeczeństwa przez zamachy na policjantów, urzędników czy cywili (terroryzm zbiorowy), powodując ofiary oraz wywołując atmosferę strachu. Ofiarami takiej działalności są politycy, wojskowi, policjanci, a także zwykli obywatele, bez względu na płeć, wiek, czy wykształcenie”[9]. Krzysztof Karolczak zdefiniował terroryzm jako: „politycznie umotywowane działanie, które przy użyciu dowolnych metod zastraszających, ma doprowadzić do oczekiwanych zachowań obiektu, wobec którego jest zastosowane”[10]. Marian Flemming tak definiuje pojęcie: „terroryzm to umyślne działania stanowiące naruszenie prawa karnego i zmierzające w drodze aktów przemocy lub zagrożenia takimi aktami do zastraszenia organów państwowych lub znaczących odłamów społeczeństwa oraz do wymuszenia określonego postępowania”[11]. Adam Krawczyk zjawisko terroryzmu określa jako „proces oddziaływania ideologii (światopoglądu) poprzez akty przemocy (lub groźbę ich użycia) zastosowane pośrednio lub bezpośrednio na rozmaite struktury decyzyjne, w celu poddania ich określonemu zachowaniu. Zjawisko to występuje często wraz z innymi czynnikami mającymi na niego bezpośredni lub pośredni wpływ”[12].

Niezależnie od przyjętej definicji pojęcia terroryzm, jest to środek, narzędzie, strategia polityki i jej działanie. Według Roberta Cegiełki terroryzm zawiera […] cztery podstawowe elementy:

- premedytacja - decyzja sprawcy o zamiarze dokonania aktu lub zaszczepienia strachu u innych;

[8] M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 7.

[9] J. Szafrański, *Współdziałanie jednostek obrony terytorialnej i policji w walce z terroryzmem*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2004, s. 5.

[10] A. Krawczyk, *Wokół definicji terroryzmu*, https://histmag.org/Wokol-definicji-terroryzmu-2399, [dostęp: 31.03.2025].

[11] R. Cegiełka, *Zagrożenie terroryzmem…*, op. cit., s. 33.

[12] A. Krawczyk, Wokół definicji terroryzmu, https://histmag.org/Wokol-definicji-terroryzmu-2399, [dostęp: 31.03.2025].

- motywacja lub sprawa – polityczna, religijna, ekonomiczna;
- cele, przeważnie niewojskowe – np.: osoby ze świata polityki, urzędnicy lub niewinne osoby postronne;
- konspiracja – niezależnie od tego, czy sprawca jest członkiem tajnej organizacji, czy jest w tajemnicy finansowany przez konkretne państwa”[13].

Natomiast zamach terrorystyczny/incydent to „akt przemocy lub wiarygodnego zagrożenia jej użycia (oparty na typowych metodach terrorystycznych), przeprowadzony z pogwałceniem prawa, którego głównym celem jest zastraszenie rządu, społeczeństwa lub jakiejkolwiek jego części, co ma umożliwić realizację założonych celów politycznych”[14]. Według definicji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy akt terrorystyczny to „każdy czyn popełniony przez osobę lub grupę osób z udziałem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko państwu, jego instytucjom, jego ludności w ogólności lub konkretnym jednostkom, motywowanym przez separatystyczne aspiracje, ekstremistyczne koncepcje ideologiczne, fanatyzm lub irracjonalne i subiektywne czynniki, zorientowany na stworzenie klimatu terroru wśród osób publicznych, określonych jednostek lub grup w społeczeństwie, bądź w całym społeczeństwie”[15]. W polskim systemie prawnym , jedną z ważniejszych ustaw dotyczących terroryzmu jest uchwalona w 2018 roku Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustawodawca definiuje akt terrorystyczny jako „przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne, przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstwa określone w art. 134 i art. 136. Ustawodawca miał tu na myśli konkretne czyny zabronione zawarte w rozdziałach XVI i XX k.k., penalizujących przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne oraz przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, a także w dwóch wymienionych artykułach tj. w art. 134 (napaść na prezydenta RP) i art. 136 k.k. (napaść na głowę obcego państwa)”[16]. Działania terrorystyczne realizowane są za pomocą różnych środków bezwzględnie, z nadaniem im rozgłosu i celowym wytworzeniem w społeczeństwie lęku.

[13] R. Cegiełka, *Zagrożenia terroryzmem…*, op. cit., s. 36.
[14] B. Bolechów, *Terroryzm w świecie…*, op. cit., s. 25.
[15] T. Wałek, *Pojęcie, geneza…,* op. cit., s. 115.
[16] Ibidem, s. 115.

Historia terroryzmu

Przyjmuje się, że pierwszym terrorystą był Herostrates z Efezu, ubogi szewc, który chcąc zyskać rozgłos w 356 r. p.n.e. podpalił świątynię Artemidy, uważaną przez Greków za jeden z cudów świata[17]. Wybitni greccy filozofowie, Platon czy Arystoteles, rządy tyranów nazywali przestępstwem, bowiem łamali prawa, po władzę sięgali stosując walkę i wykorzystując niezadowolenie pewnych grup. Terroryzm pojawił się w Atenach, gdzie po przegranej wojnie peloponeskiej Spartanie narzucili rządy Ateńczykom, zwane rządami Trzydziestu Tyranów, które pochłonęły życie 1 500 obywateli i spowodowały wygnanie 5 000. W starożytnym Rzymie zabójstwo tyrana uważano za usprawiedliwione, według Seneki dla bogów nie ma milszej ofiary niż krew tyrana, a Cycero pisał: „tyrani zawsze umierali śmiercią gwałtowną, a ich mordercy cieszyli się zazwyczaj sympatią ludu”[18].

Maria Tomczak za pierwszy ruch terrorystyczny uznaje Sicarii, fanatyczną odmianę ugrupowania polityczno-religijnego Zelotów, która działała na terenie Palestyny i Egiptu w pierwszej połowie I w. n. e. Celem sykariuszy, nazywanych tak od ulubionej broni – krótkiego miecza sica, było zniszczenie pałaców dynastii Heroda, spalenie archiwów, utrudnienie dostaw wody do Jerozolimy. Na Bliskim Wschodzie, między XI a XII wiekiem działali asasyni, zorganizowana szyicka sekta specjalizująca się w skrytobójczych zamachach. Ugrupowanie wywodziło się z konserwatywnego odłamu szyitów i jako pierwsze zastosowało zamachy i skrytobójstwo w politycznej walce o władzę[19]. Przykładami państw rządzonych metodami terroru jest Mongolia i Rosja. Teorię uzasadniającą zabójstwo tyrana stworzył w średniowieczy Jan z Salisbury, w XIV wieku rozwinęli ją monarchomachowie[20]. W pierwszej połowie XII wieku Mongołowie stworzyli zmilitaryzowane państwo, rządzone przez Czingis-chana, który dokonując podbojów stosował terror i ludobójstwo na niespotykaną skalę. W Rosji car Iwan Groźny w latach 1564-1572 wprowadził rządy skrajnego terroru tzw. opriczninę. Zbrojne oddziały jeźdźców

[17] R. Borkowski, *Terroryzm*, [w:] *Konflikty współczesnego świata*, red. nauk. R. Borkowski, Wydawnictwo AGH, Kraków 2001, s. 120.

[18] R. Cegiełka, *Zagrożenie terroryzmem…*, op. cit., s. 12; T. Wałek, *Pojęcie, geneza*…, op. cit., s. 116.

[19] R. Cegiełka, *Zagrożenie terroryzmem…*, op. cit., s. 13.

[20] T. Wałek, *Pojęcie, geneza*…, op. cit., s. 116.

w czarnych strojach na czarnych koniach, których godłem była psia głowa i miotła, szerzyły terror grabiąc, mordując i dokonując zesłań bojarów[21].

Terminy terror i terroryzm upowszechniły się w czasie Rewolucji Francuskiej, zwłaszcza w latach 1793-94, w których działalność Komitetu Ocalenia Publicznego i Trybunału Rewolucyjnego nazywano wielkim terrorem. Metodę terroru stosowano wobec każdego podejrzanego o wrogi stosunek do nowej władzy, represje, brutalne i na ogromną skalę, stosowano wobec faktycznych i wyimaginowanych wrogów rewolucji. Ofiary sięgnęły 40 tyś. osób zmarłych i około 300 tyś. represjonowanych, przetrzymywanych w więzieniach. W końcowej fazie terroru jakobinów, najbardziej radykalnego ugrupowania, procesy przed trybunałami rewolucyjnymi prowadzono bez możliwości prawa do obrony oskarżonego, na którym to procesie mógł zapaść wyrok jedynie skazujący na śmierć lub uniewinniający. Krwawych egzekucji i pacyfikacji dokonywano według woli reprezentantów Komitetu, wysłanych na prowincję w celu zaprowadzenia rewolucyjnego porządku, np.: pacyfikacja Lyonu czy tłumienie powstania w Wandei[22].

Nowożytny terroryzm pojawił się w połowie XIX wieku za sprawą anarchistów głoszących hasła buntu przeciwko ówczesnym porządkom społecznym. Anarchiści głosili przekonanie, że zło tkwi w instytucjach politycznych i gospodarczych, stąd ich działalność polegała na walce z przymusem politycznym (państwem), przymusem ekonomicznym (kapitałem), i przymusem moralnym (religią), a celem ostatecznym walki było stworzenie społeczeństwa bez siły i przymusu, bez rządu, w którym równi sobie ludzie osiągną stabilność dzięki porozumieniu pomiędzy różnymi grupami (komunami)[23]. Pod koniec XIX wieku doszło w Europie do serii zamachów terrorystycznych. W roku 1874 we Włoszech odbyło się wiele zamachów terrorystycznych, w tym okresie nastąpiły pierwsze zamachy na głowy państw. W najsłynniejszych zamach terrorystycznych zginęli: prezydent Francji Lazare Hippolyte Carnot w roku 1884, w 1897 roku premier Hiszpanii, José Canalejas de Castillo w 1897, cesarzowa austriacka Elżbieta w roku 1898 i król włoski Humbert w roku 1900, zaś na początku XX wieku prezydent Stanów Zjednoczonych, William McKinley w roku 1901[24]. Po udanym zamachu na cara Aleksandra II w 1881 roku, przeprowadzonego przez ugrupowanie Narodnaja Wola, anarchiści zwołali w Lon-

[21] R. Borkowski, *Terroryzm*, [w:] *Konflikty*…, op. cit., s. 122.

[22] Ibidem, s. 123.

[23] Ibidem.

[24] T. Wałek, *Pojęcie, geneza*…, op. cit., s. 117.

dynie konferencję, na której zaaprobowano zamachy i zabójstwa tyranów jako metodę wprowadzenia rewolucyjnych zmian i utworzono Międzynarodówkę Anarchistyczną, tzw. Czarną Międzynarodówkę[25]. Terroryzm zainspirowany ideologiami nacjonalistycznymi rozwinął się na początku XX wieku, jako terroryzm separatystyczny pojawił się w Irlandii Północnej i na Bałkanach. W 1919 roku powstała Irlandzka Armia Republikańska, której bojownicy nie uznawali traktatu brytyjsko-irlandzkiego, a największe nasilenie działań terrorystycznych przypadło na lata trzydzieste i wiązało się z żądaniem usunięcia, w 1939 roku, wojsk brytyjskich z Irlandii Północnej. Seria eksplozji bombowych, w ciągu kliku miesięcy, zabiła wielu ludzi, w sierpniu tego toku IRA dokonała krwawego zamachu w głównym centrum handlowym w Coventry. Nacjonalistyczne i terrorystyczne organizacje, mające głównie charakter antyhabsburski, zakładali także Serbowie. W 1908 roku powstała organizacja Narodna Obrana, a członkowie jej radykalnej frakcji Czarna Ręka szkolili i wyposażali w broń zamachowców oraz kierowali zamachami w Bośni i Hercegowinie. I wojna światowa wybuchła na skutek zamachu członka organizacji Mlada Bosna, bośniackiego Serba Gavrilo Principa, na arcyksięcia Ferdynanda w Sarajewie w 1914 roku. Terrorystyczny charakter miały działania bojówek faszystowskich w Niemczech - SA, we Włoszech i Hiszpanii – Falanga, w Rumunii – Żelazna Gwardia. W państwach, gdzie partie faszystowskie doszły do władzy, przemoc nabrała charakteru terroru państwowego[26].

Po II wojnie światowej terroryzm odrodził się w latach sześćdziesiątych XX wieku, był wynikiem dekolonizacji, efektem szerzenia się terroryzmu o pochodzeniu lewackim, terroryzmu bliskowschodniego, w tym czasie narodził się również terroryzm międzynarodowy. Ta fala terroryzmu ma swój początek przede wszystkim w Palestynie, gdzie terror stał się metodą rozwiązywania konfliktów między Arabami a Żydami. Za początek terroryzmu międzynarodowego uważany jest rok 1968, gdy Palestyńczycy porwali izraelski samolot w Rzymie. Terroryzm palestyński stał się terroryzmem międzynarodowym, terroryści mogli obrać dowolny cel w dowolnym miejscu świata, np. masakra izraelskich sportowców na igrzyskach olimpijskich w Monachium. Drugim czynnikiem powstania terroryzmu międzynarodowego w latach sześćdziesiątych, była fala rewolucji w krajach Trzeciego Świata oraz tzw. proces dekolonizacji. Kolejnym czynnikiem sprzyjającym były ruchy

[25] R. Borkowski, *Terroryzm*, [w:] *Konflikty*…, op. cit., s. 123.
[26] Ibidem, s. 124-125.

młodego pokolenia na Zachodzie w 1968 roku. Kontestacja sprzyjała szerzeniu się programów radykalnych, lewackich i terrorystycznych. W publicystyce lata siedemdziesiąte zostały nazwane „dekadą ołowiu", były czasem powstania i krwawych zamachów m.in. Czerwonych Brygad we Włoszech, Frakcji Czerwonej Armii w RFN, Tureckiej Armii Wyzwolenia Narodowego. Kraje Europy Zachodniej mierzyły się z terroryzmem separatystycznym organizacji takich jak, m.in.: Irlandzka Armia Republikańska (IRA), baskijska ETA, palestyńskie organizacje – Organizacja Wyzwolenia Palestyny, Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny[27].

Rewolucja irańska w 1979 roku, która przekształciła Iran w Republikę Islamską, stała się początkiem terroryzmu islamskiego, motywowanego imperatywem religijnym. Sprawcy legitymizują przemoc traktując ją jako obowiązek lub akt sakramentalny. W 1998 r. w dwu stolicach państw Afryki Wschodniej, Nairobi i Dar es-Saalam, prawie jednocześnie wysadzone zostały w powietrze budynki ambasad Stanów Zjednoczonych. Przy okazji tych zamachów światowa opinia publiczna dowiedziała się o działalności Osamy bin Ladena i Al-Kaidy. Al-Kaida przyznała się również do zamachu w 2000 roku na cumujący w adeńskim (Jemen) porcie niszczyciel USS Cole[28].

Zamach z 11 września 2001 roku, o który oskarżono Al.-Kaidę, na nowojorskie wieże World Trade Center i Pentagon, stał się przełomowy w historii światowego terroryzmu. Do tego czasu był on zjawiskiem międzynarodowym (terroryści z jednego kraju dokonują zamachu na terytorium drugiego w interesie trzeciego), natomiast po 11 września 2001 roku stał się zjawiskiem globalnym ze względu na swój charakter i zasięg. Zamach na WTC był pierwszym zamachem tego typu i pochłonął więcej ofiar i strat, niż jakikolwiek atak terrorystyczny w historii. W Europie w pierwszej dekadzie XXI wieku atakami terrorystycznymi przypisywanymi Al-Kaidzie były zamachy z 11 kwietnia 2004 roku w Madrycie oraz zamachy samobójcze w Londynie z 7 lipca 2005 roku, wymierzone w system transportu publicznego. Po kilku latach przerwy, wraz ze wzrostem w siłę Państwa Islamskiego przetoczyła się przez Europę kolejna fala zamachów.7 stycznia 2015 roku we Francji, w odwecie za zamieszczenie karykatur Mahometa, zaatakowano redakcję satyrycznego czasopisma „Charlie Hebdo", 13 listopada tego samego roku dokonano zamachu w Paryżu, który pod względem jednorazowej liczby ofiar był największym zdarzeniem

[27] Ibidem, s. 125-126.

[28] K. Karolczak, *Terroryzm XXI wieku – wybrane aspekty*, s. 10, https://abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/nr1/Karolczak_K_.pdf, [dostęp: 03.04.2025].

we Francji od czasów II wojny światowej. W 2016 r. Europą wstrząsnęły kolejne zamachy: 22 marca 2016 roku w Belgii – dwa w porcie lotniczym Bruksela w Zaventem i jeden przy stacji metra Maelbeek w Brukseli, zaś 14 lipca w Nicei[29].

W 2021 r. w państwach członkowskich UE miało miejsce 15 ataków terrorystycznych. Całkowita liczba ataków w 2021 r. była znacznie niższa niż w poprzednich latach. W okresie 2019–2021 w całej UE udaremniono 29 spisków dżihadystycznych lub skrajnie prawicowych[30].

W ostatnich latach wśród ekspertów, coraz częściej pojawiają się obawy przed tzw. superterroryzmem, polegającym na zastosowaniu przez terrorystów broni masowego rażenia lub działań, które mogłyby zdestabilizować sytuację na znacznym obszarze atakowanych państw[31].

Terroryzm – klasyfikacja pojęcia

Klasyfikację działalności terrorystycznej można przeprowadzić w oparciu o różne przyjęte kryteria. Robert Borkowski proponuje następujące kategorie: działający podmiot, cel ataku, taktyka walki, polityczna strategia, założenia doktrynalne i cele ideologiczne.

Ze względu na podmiot dokonujący działań terrorystycznych wyróżnić można: terroryzm polityczny i terroryzm niepolityczny. W obrębie terroryzmu politycznego mieści się terroryzm agenturalny – gdy terroryści są sponsorowani, inspirowani i kierowani przez obce państwo oraz terroryzm ideowy – gdy podstawą działalności terrorystycznej są wyznawane idee. Terroryzm niepolityczny obejmuje terroryzm kryminalny – oznaczający działania mafii i gangów oraz terroryzm szaleńców[32].

Na podstawie celu ataków terrorystycznych wyróżnić można: terroryzm ekonomiczny, indywidualny i masowy. Terroryzm ekonomiczny to akty sabotażu i dywersji, których celem jest spowodowanie szkód i zniszczeń. Metodą działania w tym przypadku są: podpalenia i eksplozje. Terroryzm indywidualny to akty przemocy skierowane przeciwko konkretnym osobom, a metody działania to przede wszystkim porwania, zamachy, mordy polityczne.

[29] Ibidem, s. 23.

[30] Terroryzm w UE. Fakty i liczby, https://www.consilium.europa.eu/pl/infographics/terrorism-eu-facts-figures/, [dostęp: 03.04.2025 r.].

[31] R. Borkowski, *Terroryzm*, [w:] *Konflikty* …, op. cit., s. 132.

[32] Ibidem, s. 117.

Terroryzm masowy polega na skierowaniu aktów przemocy przeciw anonimowym i przypadkowym ofiarom. W tym przypadku terroryści stosują porwania samolotów, przetrzymywanie zakładników, wysadzanie obiektów użyteczności publicznej[33].

Ze względu na przyjętą taktykę walki można wskazać: terroryzm represywny, defensywny i ofensywny. Terroryzm represywny to akty gwałtu i przemocy stosowane przez polityczne reżimy, których celem jest zastraszenie narodu własnego lub okupowanego oraz działania podejmowane przez ruchy polityczne w celu wymuszenia poparcia lub utrzymania jedności. Terroryzm defensywny to akty przemocy stosowane podczas walki z najeźdźcą, ich celem jest obrona istniejących norm i wzorców kulturowych oraz powstrzymanie zmian społecznych. Terroryzm ofensywny oznacza działania, które podejmowane są w celu dokonania różnego rodzaju zmian politycznych oraz społecznych, a metodą działania jest szantaż lub wymuszanie na rządzących podjęcia określonych działań i decyzji, zmieniających istniejący stan[34].

Z uwagi na polityczną strategię można wyróżnić: terroryzm sprawczy bezpośredni, sprawczy pośredni, terroryzm na użytek „propagandy przez czyn". Terroryzm sprawczy bezpośredni to dążenie przez działalność terrorystyczną do obalenia istniejącego porządku i narzucenia własnych idei. Cechuje go przekonanie sprawców o sile i skuteczności podejmowanych działań, a celem ataku są jednostki, na które terroryści chcą wywrzeć wpływ. Terroryzm sprawczy bezpośredni występuje często w trakcie walk ruchów narodowowyzwoleńczych. Celem terroryzmu sprawczego pośredniego jest także dążenie do wprowadzenia zmian politycznych, jednak terroryści nie chcą przejąć odpowiedzialności za rządy w państwie. Jest on zatem formą wymuszenia na władzy ustępstw i zmiany panującego ustroju politycznego, poprzez wprowadzanie dezorganizacji i chaosu. Terroryzm na użytek „propagandy przez czyn" ściśle wiąże się z ruchami rewolucyjnymi. Jego celem jest zgromadzenie jak największej liczby ludzi o podobnych poglądach, burzenie porządku społecznego i informowanie o istnieniu organizacji walczącej o określone idea poprzez zbrodnie i działania destrukcyjne[35].

W oparciu o założenia doktrynalne oraz cele ideologiczne przyjęte przez ruchy terrorystyczne można rozróżnić: terroryzm separatystyczny, nacjonalistyczny, rewolucyjny, islamski, millenarystyczny. Terroryzm separatystyczny

[33] Ibidem, s. 118.

[34] Ibidem, s. 118.

[35] Ibidem, s. 118-119.

obejmuje działania, których celem jest odłączenie od państwa, przeciwko któremu terroryści walczą i utworzenie oddzielnego, własnego lub przyłączenie do innego kraju. Ataki najczęściej kierowane są przeciw wojsku, policji i ich rodzinom, skutkiem tego ma być osłabienie i złamanie woli walki w siłach porządkowych lub wywołanie fali represji i wzrost brutalności funkcjonariuszy wywołany chęcią odwetu. Efektem działań może być wzrost poparcia dla terrorystów ze strony społeczeństwa oraz pozyskanie nowych sił do terrorystycznych ugrupowań. Terroryzm nacjonalistyczny to dążenie do realizacji skrajnie nacjonalistycznych idei prowadzących do wprowadzenia rządów „silnej ręki". Celem terroryzmu rewolucyjnego jest wywołanie rewolucji, która obali istniejący ustrój i powstanie wolnego społeczeństwa. Przyczyną terroryzmu nacjonalistycznego są kryzysy ekonomiczne, polityczne, fiskalne, które powodują wzrost niezadowolenia wśród społeczeństwa, liczne protesty i manifestacje. Destabilizacja ugrupowań rządzących i brak skuteczności wprowadzanych reform w skrajnych przypadkach mogą być powodem aktów przemocy, w tym także aktów terrorystycznych, inicjowanych przez organizacje, których celem jest przejęcie władzy, natomiast przypadkowe ofiary zamachów mają wywoływać dodatkową presję obywateli na ugrupowania rządzące. Terroryzm islamski inspirowany jest przez religijne prawdy Koranu, a jego celem jest walka z niewiernymi oraz utworzenie nowych republik islamskich na wzór Iranu. Świat tak stworzony będzie zaludniony wyłącznie przez ludzi dobrych i czystych pozbawiony wszelkich przejawów zła, ostatecznie stanie się rajem na ziemi. Terroryzm millenarystyczny opiera się na działaniach religijnych sekt, przekonanych, że współczesny świat jest krańcowo zły, a ludzkości grozi kataklizm. Zakłada, że członkowie sekt zostali wybrani, aby utworzyć lepszy świat. Inną formą terroryzmu millenarystycznego jest ekoterroryzm, zakładający, że rozwój cywilizacji i techniki stanowi źródło zła, dozwolone jest każde działanie przeciw cywilizacji[36].

W literaturze przedmiotu funkcjonują inne klasyfikacje pojęcia terroryzm. Ze względu na podmiot prowadzący działalność terrorystyczną Krzysztof Kowalczyk i Wiesław Wróblewski wyróżniają: terroryzm państwowy i terroryzm antypaństwowy. Terroryzm państwowy to zastraszające działania państwa wobec obywateli, różne formy zaangażowania państwa w działalność terrorystyczną, wsparcie finansowe grup terrorystycznych. Terroryzm

[36] Ibidem, s. 119-120.

antypaństwowy to działalność ugrupowań lub pojedynczych osób, których celem jest destabilizacja struktur i porządku publicznego[37].

Przyjmując kryterium motywacji Bożena Zasieczna proponuje podział na: terroryzm polityczny i niepolityczny. Terroryzm polityczny definiowany jest jako działalność terrorystów, którzy kierując się motywami politycznymi, religijnymi bądź ideologicznymi wywołują stan zastraszenia. Wśród rodzajów terroryzmu politycznego wymienia się: terroryzm represywny, subrewolucyjny i rewolucyjny. Terroryzm represywny stosowany jest przez państwo i jego siły porządkowe do stłumienia i podporządkowania określonych grup i jednostek. Terroryzm subrewolucyjny to działalność niewielkich grup lub jednostek motywowanych ideologicznie stosujących przemoc w różnych celach, np. zastraszania, zemsty, które jednak nie są w stanie przeprowadzić fundamentalnych zmian. Celem terroryzmu rewolucyjnego jest rewolucja prowadząca do zasadniczych przemian w strukturze państwa. Terroryzm niepolityczny nie ma powiązania z polityką, władzą, ze względu na motywację działania, można natomiast wyróżnić: terroryzm kryminalny i terroryzm patologiczny. Terroryzm kryminalny to przestępstwa pospolite, popełniane przez sprawców, którzy wykorzystują terrorystyczne metody działania w celu osiągnięcia zysku. Terroryzm patologiczny obejmuje akty terrorystyczne popełniane przez osoby z zakłóceniami czynności psychicznych, których motywacji nie można jednoznacznie ustalić, są one efektem frustracji lub nienawiści odczuwanej wobec określonych osób, grup społecznych lub instytucji[38].

Ze względu na cel ataków terrorystycznych Andrzej Pawłowski wyróżnia: terroryzm indywidualny, ekonomiczny, represyjny, powstańczy, społeczno-rewolucyjny. Terroryzm rewolucyjny to akty przemocy skierowane przeciwko życiu konkretnych osób konkretnie lub osób oznaczonych grupowo. Terroryzm ekonomiczny skierowany jest przeciw zastanym stosunkom gospodarczym, przede wszystkim w prawo wykonywania tytułu własności itp. Terroryzm represyjny stosowany jest przez dominującą grupę społeczną, której przywileje zostają zagrożone. Terroryzm powstańczy to akty terrorystyczne o charakterze etniczno-nacjonalistyczno-separatystycznym. Celem terroryzmu społeczno-rewolucyjnego jest dążenie do zmian systemu politycznego[39]. Ze

[37] K. Kowalczyk, W. Wróblewski, *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 60.

[38] B. Zasieczna, (red. nauk.), *Encyklopedia terroryzmu*, Bellona, Warszawa 2004, s. 72.

[39] T. Wałek, *Pojęcie, geneza i* …, op. cit., s. 121.

względu na zasięg terytorialny, terroryzm można podzielić na: międzynarodowy i terroryzm krajowy (wewnętrzny)[40].

Krzysztof Liedel proponuje klasyfikację, wg której terroryzm dzieli się na: terroryzm klasyczny, superterroryzm i cyberterroryzm. Superterroryzm obejmuje terroryzm nuklearny, biologiczny i chemiczny.[41] Cyberterroryzm to „planowany, motywowany politycznie atak przeciw informacji, systemowi komputerowemu, programom i danym komputerowym, który przejawia się w działaniach przeciw celom niewojskowym dokonywanych przez zorganizowane grupy lub tajnych agentów"[42].

Zagrożenie terrorystyczne w Polsce

Na podstawie danych z raportów Global Terrorism Index w 2020 roku Polska znalazła się na 114. miejscu pod względem oddziaływania niebezpieczeństw o charakterze terrorystycznym. W 2019 roku była to pozycja 106., a w 2018 roku – 102. W 2017 roku Polska zajmowała miejsce 109, a z kolei w 2016 było to miejsce najlepsze przez ostatnie 10 lat, czyli 130. Na podstawie danych z przedziału czasowego 2010-2020 największe zagrożenie terrorystyczne dla Polski istniało w 2011 roku, kiedy kraj zajmował 84. miejsce[43].

Postrzeganie przez Polaków zagrożenia terrorystycznego w kraju wiąże się z bieżącą sytuacją na świecie stąd zauważyć można, że poziom lęku podnosi się wraz ze wzrostem liczby ataków terrorystycznych na osoby należące do naszego kręgu kulturowego. Zagrożenie to wzmacnia geopolityczne położenie Polski oraz członkostwo w Unii Europejskiej, w tym przynależność do strefy Schengen. Możliwość swobodnego przekraczania granicy może powodować, że Polska traktowana będzie jako kraj tranzytowy na drodze do zachodniej i północnej Europy, a to z kolei może spotęgować zagrożenia związane z działalnością terrorystyczną. Do czynników zwiększających zagrożenie terrorystyczne zaliczyć można również: udział Polski w misjach pokojowych w Iraku i Afganistanie, sojusz z USA, uczestnictwo w koalicji antyterrorystycznej, przynależność do NATO, kontakty społeczności muzułmańskiej

[40] Ibidem, s. 122.

[41] K. Liedel, *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 35.

[42] R. Cegiełka, *Zagrożenie terroryzmem*…, op. cit., s. 43.

[43] A. Olech, P. Dutkiewicz, *Zagrożenia terrorystyczne dla Francji i Polski*, Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2021, s. 86.

w Polsce z przedstawicielami ortodoksyjnych organizacji islamskich bliskich ugrupowaniom ekstremistycznym. Zwraca się również uwagę na obecność dużej liczby osób narodowości czeczeńskiej, często utożsamiającą się pod względem religijnym z ideologią ugrupowań terrorystycznych[44].

Realne wydają się zagrożenia związane z możliwością wykorzystania terytorium Polski do działań o charakterze logistycznym i wspomagającym działalność terrorystyczną. Wśród czynników, które mogą sprzyjać traktowaniu Polski jako zaplecza logistycznego, wymienić można: tranzytowy charakter, infrastrukturę komunikacyjną, kompatybilny z zachodnim system bankowy, liberalną politykę wizową, duże zapotrzebowanie na zagraniczne inwestycje kapitałowe, łatwość zakupu broni i materiałów wybuchowych. Potencjalnym zagrożeniem związanym z działalnością terrorystyczną może być traktowanie przez międzynarodowe organizacje terrorystyczne obszaru Polski jako potencjalnego zaplecza do działań w innych krajach z nią sprzymierzonych bądź sojuszniczych, wykorzystanie polskich instytucji finansowych przez międzynarodowe organizacje do prania pieniędzy, powiązanie przedstawicieli środowisk terrorystycznych ze światem przestępczym w Polsce i łączący się z tym ich udział w działaniach przestępczych, np. w handlu bronią, narkotykami, przemycie ludzi.

Istotną kwestią, w aspekcie potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego, pozostaje problem napływu do Polski uchodźców z regionu Zatoki Perskiej, Afganistanu czy Pakistanu, bowiem są to państwa i regiony o podwyższonym ryzyku terrorystycznym. Odnotowano już przypadki angażowania się tych osób w różnego rodzaju działalność przestępczą, np. przestępstwa związane z towarowym i osobowym ruchem granicznym, legalizowaniem pobytu cudzoziemców w Polsce, wytwarzaniem fałszywych dokumentów, pospolitymi przestępstwami kryminalnymi, przemytem i handlem narkotykami oraz pozyskiwaniem broni, amunicji i materiałów wybuchowych. Zdarzają się również przypadki legalnego wjazdu na terytorium Polski osób, których rzeczywisty cel przyjazdu pozostaje niezgodny z deklarowanym, a Polska jest w tym wypadku wykorzystywana jedynie jako kraj umożliwiający wjazd na obszar Unii Europejskiej[45].

[44] J. Gąsiorowski, *Zagrożenie terrorystyczne Polski – próba oceny zjawiska i sposoby przeciwdziałania atakom w latach 2010-2016*, Kultura Bezpieczeństwa 2019, nr 34, s. 14.

[45] Ibidem, s. 15.

Podsumowanie

Terroryzm w obecnej dobie różni się znacznie od jego wcześniejszych przejawów. Możliwości stworzone przez postęp technologiczny i globalizację, powodują zmianę zasięgu od problemu o skali lokalnej do zagrożenia o charakterze ogólnoświatowym. Wśród badaczy zjawiska funkcjonuje wiele definicji terroryzmu. Niezależnie od przyjętej definicji pojęcia, jest to środek, narzędzie, strategia polityki i jej działanie, zawierający cztery podstawowe elementy: premedytację, motywację lub sprawę, cele, przeważnie niewojskowe oraz konspirację. Celem działalności terrorystycznej jest wpływ na decyzje polityczne, socjalne czy militarne, zmuszenie określonych instytucji lub ludzi do spełnienia postawionych żądań poprzez wytworzenie atmosfery strachu w danej społeczności lub państwie. W ostatnich latach pojawiają się obawy przed tzw. superterroryzmem, który polega na zastosowaniu przez terrorystów broni masowego rażenia lub działań, które mogłyby zdestabilizować sytuację na znacznym obszarze atakowanych państw. Klasyfikację działalności terrorystycznej można przeprowadzić w oparciu o różne kryteria, najczęściej przyjmuje się następujące kategorie: działający podmiot, cel ataku, taktyka walki, polityczna strategia, założenia doktrynalne i cele ideologiczne. Polska nie należy do państw bezpośrednio zagrożonych atakami terrorystycznymi, istnieją jednak przesłanki, że nie można wykluczać zwiększenia zainteresowania Polską ze strony organizacji terrorystycznych.

Literatura

1. Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek 2003.
2. Borkowski R., *Terroryzm*, [w:] *Konflikty współczesnego świata*, red. R. Borkowski, Wydawnictwo AG, Kraków 2001, s. 120.
3. Cegiełka R., *Zagrożenie terroryzmem. Poczucie bezpieczeństwa na początku XXI wieku oraz wpływy terroryzmu na procesy gospodarcze w wymiarach mikro i makro*, Agencja Wydawnicza Synergy Elżbieta Meissner, Warszawa 2015.
4. Dunaj B. (red. nauk.), *Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2005.
5. Gąsiorowski J., *Zagrożenie terrorystyczne Polski – próba oceny zjawiska i sposoby przeciwdziałania atakom w latach 2010-2016*, Kultura Bezpieczeństwa, nr 34, 2019, s. 9-46.
6. *Jak zatrzymać terroryzm: przegląd działań Unii Europejskiej*, https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20180316STO99922/jak-zatrzymac-terroryzm-przeglad-dzialan-unii-europejskiej

7. Karolczak K., *Terroryzm XXI wieku – wybrane aspekty*, Terroryzm – studia, analizy, prewencja, nr 1(1), 2022, s. 9-28. https://doi.org/10.4467/27204383TER.22.001.15417
8. Kowalczyk K., Wróblewski W., *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
9. Kozłowski K. *Terroryzm jako zagrożenie państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydaw. Elipsa, Warszawa 2009, s. 298-310.
10. Krawczyk A., Wokół definicji terroryzmu, https://histmag.org/Wokol-definicji-terroryzmu-2399.
11. Liedel K., *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Wydawawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
12. Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2001.
13. Olech A., Dutkiewicz P., *Zagrożenia terrorystyczne dla Francji i Polski*, Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2021.
14. Szafrański J., *Współdziałanie jednostek obrony terytorialnej i policji w walce z terroryzmem*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2004.
15. Wałek T., *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, Securitologia, nr 2, 2018, s. 110-124.
16. Zasieczna B. (red.), *Encyklopedia terroryzmu*, Bellona, Warszawa 2004.